

Секція: 8. Гроші, фінанси і кредит

Федорович І.М., аспірант кафедри фінансів суб'єктів
господарювання і страхування

Науковий керівник: д.е.н., професор **Дем'янишин В.Г.**

Тернопільський національний економічний університет

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Трансформаційні перетворення в Україні розпочалися на тлі глибоких макроекономічних диспропорцій. Внутрішня й зовнішня макроекономічна розбалансованість спричинили хронічний дефіцит бюджету, платіжного балансу та, як наслідок, швидкий ріст державної заборгованості. Формування державного боргу в Україні відбувається хаотично, під впливом потреб оперативного фінансування поточних бюджетних видатків, що зумовило його відповідне зростання. Відтак, сукупний державний борг у 2013 р. зріс на 80757, 32 млн. грн або 20,2 % порівняно з попереднім роком. Динаміка державного та гарантованого державою боргу в поєднанні з повільним, а в 2009 р. навіть від'ємним, ростом ВВП зумовила зростання показника співвідношення державного боргу до ВВП з 12,3 % у 2007 р. до 39,0 % у 2013 р., що свідчить про збільшення боргового навантаження на вітчизняну економіку. Такий рівень закредитованості країни є доволі низьким. Україна за даним показником перебуває на 71-му місці серед усіх країн світу, а в перерахунку на душу населення державний борг становить 12865,94 грн [1].

Значне зростання обсягів державного боргу України супроводжується суперечками щодо напрямів використання залучених коштів. Їх реалізація відбувається поза інвестиційним контекстом та спрямована на фінансування поточного споживання й обслуговування боргу. Крім того, боргова політика для кредиторів та потенційних інвесторів залишається не прозорою, а система обліку,

моніторингу та контролю за станом заборгованості державного сектора економіки практично відсутня. Серед інших проблем управління державним боргом на сучасному етапі можна виділити: переважання зовнішньої заборгованості в структурі державного боргу, що несе в собі валютні ризики; недосконале законодавство у частині регулювання відносин, що виникають в процесі управління державним боргом; значні розміри гарантованого державою боргу, що викликає додаткові витрати у зв'язку з неплатоспроможністю позичальників; значна заборгованість перед міжнародними організаціями економічного розвитку та іноземними органами управління, що загрожує економічній безпеці України; нерозвинутість внутрішнього ринку державних цінних паперів, що ускладнює залучення державних позик.

Вирішенню проблеми державної заборгованості, на нашу думку, сприятиме активізація іноземного інвестування, створення правових та економічних умов для акумулювання внутрішніх заощаджень країни, відновлення довіри кредиторів. Важливою умовою досягнення належної стратегічної ефективності механізму управління державними є створення цілісної системи законодавчого регулювання витрат на залучення фінансових ресурсів, обслуговування і погашення боргу, здійснення контролю за використанням коштів. Водночас, враховуючи вразливість економіки України до зовнішніх шоків доцільно розглянути питання щодо створення накопичувального стабілізаційного фонду, що надав би змогу фінансувати бюджет у кризові періоди та здійснювати операції активного управління державним боргом.

Важливе значення в системі управління державним боргом займає пошук оптимального співвідношення між борговим та податковим фінансуванням бюджетних видатків. Вітчизняними фахівцями висловлюється думка, що мінімізація обслуговування державного боргу є стратегічним завданням всієї бюджетно-податкової політики. Таке завдання погоджується не лише з фінансовими інтересами, але і з потребами стимулювання інвестиційної активності, поліпшенням добробуту населення, адже економія поточних витрат на обслуговування боргу знижує податковий тягар для майбутніх поколінь [2, с.17].

Структура і розмір державного боргу, на наш погляд, мають прогнозуватися на часовому інтервалі в декілька років та навіть десятиріч з тим, щоб забезпечити збалансований бюджет, стабільне економічне зростання й потужну фінансову систему. Борги, накопичені в період економічної кризи повинні погашатися в період економічного піднесення, тобто зростання державного боргу не повинно мати перманентний характер.

Одним з напрямків регулювання державних запозичень є пошук внутрішніх джерел кредитування. Альтернативою акумуляції зовнішнього боргу корпорацій і банків може стати активізація українського фінансового ринку на основі перерозподілу частини експортної валютної виручки для підвищення його ліквідності та зниження процентних ставок. Це зокрема, потребує зміни традиційного розміщення валютних резервів у закордонних банках (на депозити, поточні рахунки), в іноземні цінні папери.

З метою забезпечення повного врахування фінансових ризиків, пов'язаних з нагромадженням умовних зобов'язань, уряду доцільно на регулярній основі готувати «Звіт про умовні зобов'язання, податкові витрати та інші фіскальні ризики». Прикладом для наслідування щодо цього може слугувати відповідна звітність в Австралії, Канаді, Нідерландах, Новій Зеландії та США. Такі звіти повинні включати перелік джерел фіскальних ризиків, оцінку їх чутливості до різних подій та впливу на фінансову позицію уряду, а також наводити дані про алокативну ефективність і номінальну (прогнозовану) вартість державних витрат [3, с. 9].

Пріоритетним напрямком політики у сфері управління державним боргом, на нашу думку, повинно стати використання позик на інвестування з метою розвитку національної економіки. При цьому перевагу слід надавати розвитку виробничої інфраструктури, наукомістким проектам, які дозволять отримати високий приріст доданої вартості та забезпечать економічне зростання. Проте, головною умовою реалізації даної політики повинен бути чіткий контроль та постійне звітування щодо напрямків використання залучених коштів. З цією метою варто здійснити виведення бюджетних видатків розвитку в окремий розділ

бюджету, виконання якого знаходитиметься у компетенції Державного Банку реконструкції і розвитку. Такий інституційний механізм дозволить перевести фінансування частини видатків розвитку на кредитну основу, забезпечити довгострокове фінансування державних інвестиційних програм.

Отже, враховуючи особливості боргової ситуації в країні, пропонуємо здійснити такі заходи по удосконаленню управління державним боргом: переорієнтуватися на внутрішній ринок державних запозичень на період нестабільності національної валюти; стимулювати попит на державні цінні папери на внутрішньому ринку; здійснювати видачу державних гарантій лише у виняткових випадках, пов'язаних із реалізацією національних інтересів; відмовитись від залучення кредитів міжнародних організацій економічного розвитку, що супроводжуються додатковими умовами, які обмежують економічну і політичну незалежність; зменшити граничний рівень державного боргу до 40 % ВВП, що відображає рівень розвитку вітчизняних фінансових ринків і сприятиме більш відповідальному управлінню державним боргом; заснувати Фонд управління державним боргом, який би займався операціями з мінімізації ризиків та витрат на обслуговування боргу; створити Державний банк реконструкції і розвитку, який здійснюватиме управління запозиченнями, залученими на цілі розвитку.

Реалізація наведених заходів дозволить проводити більш ефективну боргову політику, обмежити умовні зобов'язань уряду, які потенційно можуть впливати на розмір державного боргу та забезпечить стабільність фінансової системи України.

Література

1. Аналітичні матеріали щодо державного боргу / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/>

2. Орленко О. В. Управління державним боргом України в умовах дисбалансів світової економіки / О. В. Орленко // Науковий вісник: Фінанси,

банки, інвестиції. – 2011. – №2. –С. 16–18.

3. Радєва М. М. Україна в глобальній економіці: виклики і можливості / М.
М. Радєва // Економіка та держава. – 2012. – № 3. – С. 8–11.